

Uczestnicy kursu otrzymali obszernie materiały na tydzień przed jego rozpoczęciem. Zawierały one m. in. dużą liczbę *casusów* prawnych — ostatnich rozstrzygnięć Trybunału Wspólnot, umożliwiających dyskusję nad bieżącymi zagadnieniami.

Na marginesie interpretacji poszczególnych przepisów układów powołujących wspólnoty, uczestnicy kursu wykazali niedokładności wynikające z porównania tekstów w językach autentycznych i ich tłumaczeń. Rozbieżność o zasadniczym znaczeniu zachodzi np. w tekstach art. 175 układu o EWG. W wersji francuskiej i niemieckiej, jak również w tłumaczeniu angielskim, użyto prawidłowego sformułowania. Błędne jest natomiast wyrażenie w tekście holenderskim i w tłumaczeniu polskim („Zbiór Dokumentów” 1957, s. 106): „...gdyby... Rada lub Komisja nie podjęła decyzji”, podczas gdy chodzi tu o przypadek nie podjęcia działania przez te organa; franc.: „s’abstient de statuer”, niem.: „einen Beschluss zu fassen”, ang.: “failed to not”.

Przeobrażenia dokonujące się w ramach wspólnot europejskich wymagają stałego ich śledzenia i komentowania. Dwutygodniowy zaledwie kurs nie pozwolił wniknąć we wszystkie podstawowe problemy tych wspólnot (staje się to bowiem udziałem uczestników kursu rocznego), spełnił jednak z zakreśloną przez organizatorów rolę oraz oczekiwania jego uczestników.

SPOTKANIE MŁODYCH EKONOMISTÓW KRAJÓW SOCJALISTYCZNYCH

W dniach od 18 czerwca do 2 lipca 1970 r. spotkali się w Poczdamie młodzi ekonomiści krajów socjalistycznych, dla których *Deutsches Wirtschaftsinstitut* — z inicjatywy Wielostronnej Komisji Współpracy Akademii Nauk krajów socjalistycznych do badań współczesnego kapitalizmu — zorganizował tzw. letnią szkołę. Było to drugie tego rodzaju spotkanie, a udział w nim wzięli przedstawiciele: Bułgarii, Czechosłowacji, NRD, Polski, Węgier i ZSRR. Program przewidywał referaty i dyskusję nad zagadnieniami współczesnego kapitalizmu, ujętymi w trzy zasadnicze grupy problemowe: 1) nowe tendencje procesu monopolizacji, 2) nierównomierność ekonomicznego i politycznego rozwoju państw kapitalistycznych, 3) reprodukcja i wzrost w wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycznych oraz spotkania „okrągłego stołu” na temat ekonomicznych i politycznych problemów Niemieckiej Republiki Demokratycznej.

Otwarcia „szkoły letniej” dokonał dyrektor *Deutsches Wirtschaftsinstitut* — prof. dr L. Maier. Mówiąc o celach i znaczeniu badań nad imperializmem, zwrócił on uwagę na niektóre, bardzo istotne — jego zdaniem — kierunki badań: nowe tendencje rozwoju monopolizacji, rewolucja naukowo-techniczna i luka technologiczna, nowe warunki reprodukcji i wzrostu ekonomicznego, nierównomierny rozwój krajów kapitalistycznych.

Trwającą przez dwa tygodnie dyskusję nad tymi problemami zainaugurowało wystąpienie prof. dr P. Hessa (NRD) pt. *Monopole i współczesny system kapitalistyczny*, w którym obok rozważań na temat istoty monopolu (rozumianego nie tylko jako forma rynkowa czy organizacyjna) i konkurencji monopolistycznej, znalazła się również m. in. charakterystyka sprzeczności działających w obecnym stadium kapitalizmu państwowo-monopolistycznego i nowego stopnia monopolizacji, przy czym autor niejednokrotnie posługiwał się przykładem Niemieckiej Republiki Federalnej. Problematykę sprzeczności w kapitalizmie państwowo-monopolistycznym

kontynuował prof. dr D. Klein, (NRD) traktując ten temat futurologicznie i rozważając m. in. konsekwencje dalszego wpływu socjalizmu na kształtowanie się przeciwności w kapitalizmie, charakteryzując rolę burżuazyjnej futurologii i podkreślając konieczność prowadzenia naszych badań również w tym kierunku. Proces monopolizacji w sferze agrarnoprzemysłowego kompleksu wysoko rozwiniętych krajów kapitalistycznych przedstawił prof. dr T. Todorowicz (Bułgaria), próbując odpowiedzieć na pytanie: jaką rolę odgrywa monopolizacja rolnictwa w procesie koncentracji i centralizacji kapitału, oraz ukazując stopień monopolizacji w przemyśle spożywczym niektórych państw Europy zachodniej. Problematyka ta wywołała długotrwałą i najżywszą chyba dyskusję. Poruszano w niej przede wszystkim takie kwestie, jak etapy rozwoju kapitalizmu, ich cechy charakterystyczne, cezura między kapitalizmem monopolistycznym a państwowo-monopolistycznym. Analizowano także burżuazyjne teorie koncentracji kapitału i produkcji, praktykę i pragmatykę, modele koncentracji proponowane przez niektóre uważające się za postępowe ugrupowania polityczne Niemiec zachodnich. Wiele uwagi poświęcono mechanizmowi działania swobodnej konkurencji i konkurencji monopolistycznej w obecnym stadium rozwoju kapitalizmu i zaostrzeniu się walki między ugrupowaniami monopolistycznymi różnych krajów, a w tym kontekście zastanawiano się również nad tym, czy na obecnym etapie rozwoju sił produkcyjnych powstawanie konglomeratów monopolistycznych jest wyłącznie przejawem parazytyzmu. Dyskusja koncentrowała się również wokół zjawisk świadczących o nowym, wyższym etapie monopolizacji i skutkach tego procesu.

Wprowadzeniem do dyskusji o nierównomiernym rozwoju państw kapitalistycznych był referat E. Lüdemanna (NRD), *Nowe problemy nierównomiernego rozwoju krajów kapitalistycznych i miejsce NRF w systemie imperializmu*. Referenta interesowały przede wszystkim kryteria oceny nierównomiernego rozwoju oraz konkretna sytuacja, jaka powstała po II wojnie światowej, w wyniku której państwa pokonane nie miały takiego wpływu politycznego, jaki mógłby sugerować posiadany przez nie potencjał ekonomiczny.

Ożywiona dyskusja nad tymi zagadnieniami skoncentrowała się przede wszystkim na poszukiwaniu kryteriów nierównomiernego rozwoju krajów kapitalistycznych, przy czym dyskutanci zgodnie podkreślali wagę problemu, jak i trudność w znalezieniu w pełni adekwatnych wskaźników. W dyskusji posługiwano się konkretnymi przykładami USA, NRF, Japonii, EWG, zastanawiając się również nad dalszymi tendencjami rozwojowymi występujących różnic i ewentualnymi skutkami ich niwelacji, względnie narastania.

Większość wygłoszonych referatów dotyczyła problemów ekonomicznego wzrostu, stanowiących trzeci kompleks diskutowanych zagadnień. Głosem wprowadzającym w tę problematykę było wystąpienie dra R. Kowalskiego (NRD) na temat: *Problemy ekonomicznego wzrostu a strategia wzrostu zachodniemieckiego kapitału monopolistycznego*. Następnie dr habil. W. Nikitin mówiąc o *Problemach kapitalistycznej reprodukcji*, skoncentrował uwagę słuchaczy przede wszystkim na teorii kapitalistycznego cyklu i typach wzrostu: ekstensywnym i intensywnym oraz ich chronologii w wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycznych. *Rolę systemu kredytowego we współczesnej reprodukcji kapitalistycznej* przedstawił dr N. Entow (ZSRR), podkreślając m. in. dające się zaobserwować zmiany w funkcjonowaniu mechanizmu finansowego, znaczenie zjawisk inflacyjnych dla rozwoju produkcji i ich wpływ na położenie świata pracy. Kolejny referent, doc. dr A. Szeworski (Polska), przy pomocy tabel statystycznych, obrazujących dochody i wydatki USA w latach 1959 - 1968, analizował niektóre problemy związane z *Finansowaniem in-*

terwencjonizmu państwowego we współczesnym kapitalizmie. Powołując się na wyciągnięte z analizy statystycznej wnioski, starał się ukazać funkcję państwowo-monopolistycznego regulowania, które poprzez podział dochodu narodowego stwarza dogodnie warunki dla akumulacji kapitału monopolistycznego. Z dwóch przewidzianych referatów podejmujących aktualne problemy burżuazyjnych teorii wzrostu, z powodu braku czasu, wygłoszony został tylko jeden inż. A. Kotulana (Czechosłowacja), który wystąpił z krytyką marginalnej teorii podziału. Spotkania i dyskusje naukowe na temat współczesnego kapitalizmu przewidziane programem „letniej szkoły” zakończył referat prof. dra P. Erdösa (Węgry): *O teorii zjawisk koniunktury i inflacji*, w którym autor wyłożył niektóre istotniejsze związki między koniunkturą, inflacją i siłą nabywczą pieniądza.

Próba podsumowania dyskusji nad zagadnieniami wzrostu i reprodukcji narstręcza największe trudności, bowiem różnorodność poruszonych przez referentów zagadnień stwarzała możliwości wymiany poglądów w bardzo szerokich ramach problemowych, koncentrując się każdorazowo wokół kwestii wyeksponowanych przez osobę wprowadzającą. W tej części dyskusji dominowały elementy polemiczne z ekonomicznymi teoriami burżuazyjnymi, przy czym ścierały się różne punkty widzenia przyjmowane przez marksistów (np. odnośnie do cyklu, inflacji).

Z dużym zainteresowaniem uczestników przyjęte zostały również specjalnie zorganizowane spotkania, tzw. posiedzenia okrągłego stołu, mające na celu zaznajomienie gości ze specyfiką ekonomicznych i politycznych problemów rozwoju socjalizmu w Niemieckiej Republice Demokratycznej. Uczestniczący w nich prof. dr K. Stiemerling i przedstawiciele Narodowego Frontu Demokratycznych Niemiec odpowiadali na liczne pytania związane z aktualnymi zagadnieniami planowania i zarządzania gospodarką narodową NRD, rozwojem handlu zagranicznego, współdziałania różnych partii i organizacji masowych. Okazję do dyskusji nad sprawami intensyfikacji rolnictwa, specjalizacji produkcji rolnej, zwiększenia dochodowości dała również wycieczka do spółdzielni „Freier Bauer” w miejscowości Oehna. Uczestnicy „szkoły letniej” spotkali się także z przedstawicielami Niemieckiej Komunistycznej Partii, działającej w NRF, którzy referowali program reprezentowanej przez siebie partii, szczególną uwagę poświęcając aktualnym zadaniom politycznym.

Poczdamskie spotkania ekonomistów krajów socjalistycznych stworzyły okazję do szerokiej, otwartej dyskusji nad współczesnym kapitalizmem. Dużą ich zaletą było potraktowanie wszystkich wystąpień, łącznie z wygłoszonymi referatami (mającymi zresztą różne formy, częstokroć tylko o charakterze wprowadzającym) jako głosów dyskusyjnych. Umożliwiło to uczestnikom nie tylko stawianie pytań czy polemikę, ale wypowiedzi uzupełniające i wymianę poglądów między sobą. Pożyteczność odbywania spotkań w takiej formie podkreślali zarówno uczestnicy, jak i kierownik „szkoły” prof. dr H. Heininger, który podczas podsumowującego posiedzenia wysoko ocenił walory szkoły: korzyści naukowe, pełną zaangażowania postawę wszystkich uczestników i miłą atmosferę, sprzyjającą swobodnej dyskusji.

Hanka Dmochowska